

Beslutsprocesser i Stadspolitiska projekt,

- Exemplet Helsingborg

Lilian Müller

Abstract

The role of the city is undergoing changes, and a new discourse is emerging, where growth-oriented projects plays an important role on the local political agenda, and brings increased competition between cities. There are clear indications on a shift from the local government to interactive processes with private-public partnerships that operates in a project-oriented development of the society.

This essay focuses on local decision-making in urban policy projects, and if transparency, citizen's influence and democratic accountability can be assured in these processes. The object for the case study is the City of Helsingborg, and three projects that are in different stages of the planning phase, put in relation to the earlier projects completed during the last twenty years.

There is a clear path-dependency between the current and previous projects, and the discourse of city-competition is visible also in Helsingborg. Few political decisions are taken by the politicians. Working groups are appointed, where the decision proposals are shaped. Policy groups are also transformed from formal to informal bodies, dominated by private actors. Information and consultation among citizens is taking place during the planning processes, but often at a late stage, when the project ideas already have taken root.

Key words: Urban policy projects, Local Government, Governance, Helsingborg, Democracy, Participation, Urban regimes

Characters: 62 751

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Syfte och frågeställning.....	5
1.2	Teoretiska utgångspunkter	5
1.3	Metod och material.....	8
1.4	Disposition	9
2	Bakgrund	10
2.1	Kommunala beslutsprocesser kring stadspolitiska projekt	10
2.2	Politik och organisation i Helsingborgs stad.....	11
2.3	Demokratiska utmaningar	12
3	Helsingborgs Stadspolitiska projekt	14
3.1	Från Knutpunkten till Dunkers Kulturhus.....	14
3.2	Nyare och pågående projekt	15
3.2.1	Kongresscentrum.....	15
3.2.2	Multiarenan	16
3.2.3	H+ projektet.....	17
3.3	Ekonomiska åtaganden.....	19
4	Beslutsprocesser och förankring av projekten	20
4.1	Beslutsprocesserna i projekten	20
4.2	Den politiska debatten	22
4.3	Medborgarnas insyn och påverkansmöjligheter.....	23
5	Beslutsprocesser i stadspolitiska projekt	25
5.1	Vem fattar besluten?.....	25
5.2	Medborgarna	26
5.3	Avslutning	26
6	Litteratur och referenser	27

1 Inledning

Som undersökningsområde för min uppsats har jag valt att studera stadspolitik och hur stora stadspolitiska projekt kommer till med avseende på drivkrafter, beslutsprocesser och förankring. Hur kommer de till, hur fattas de politiska besluten och på vilket sätt förankras de hos medborgarna?

Kommunala beslutsprocesser är värda att studera generellt, av många skäl. Det kommunala självstyret är en viktig del av vår författning, och under senare år har kommunerna fått allt viktigare uppgifter att sköta, inte minst när det gäller välfärdssektorn. Kommuners och regioners betydelse har också hamnat i blickpunkten genom globaliseringen, som synliggörs och förankras på lokal nivå. Samtidigt pågår en utveckling mot nya styrelseformer, där aktörer utanför den politiska arenan deltar allt tydligare i de politiska processerna, bland annat genom deltagande i nätverk. Med ett allt mer förekommande nätverkssamarbete, inte minst mellan det offentliga och näringslivet; finns anledning att studera om en förändring sker också när det gäller det formella beslutsfattandet, och om viktiga demokratiska aspekter som insyn och ansvarsutkrävande kan upprätthållas.

Den lokala nivåns ökade betydelse sätter också avtryck i de kommunala verksamheterna, genom den allt tydligare urbana konkurrensen. Konkurrensen mellan städer tvingar kommunala politiker att tänka nytt för att hävda sin stad i denna konkurrens, och det är i detta perspektiv särskilt av intresse att studera hur de kommunala beslutsprocesserna kring just stadspolitiska projekt går till, eftersom denna typ av verksamhet dels kan tänkas utgöra en del av de offensiva satsningar man vill göra för att hävda sig i konkurrensen. Stadspolitiska projekt involverar också i sig många andra intressenter utanför den offentliga verksamheten (markägare, byggbolag, det lokala näringslivet, med flera); och det blir därmed intressant att studera beslutsgångarna kring dessa projekt utifrån frågan om hur mycket av besluten som fattas på formell väg och vad som beslutas på informell väg. En ny diskurs är också på framväxt kring stadens ekonomiska roll och den ekonomiska utvecklingen som ett plussummespel. Det blir i detta sammanhang också intressant att studera beslutsprocesserna kring stadspolitiska projekt, eftersom dessa oftast handlar om stora investeringar med många inblandade parter, som kan bli svåröverskådliga. Vilken möjlighet medborgare och väljare har när det gäller insyn och ansvarsutkrävande blir också av stor vikt att studera.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att granska de kommunala beslutsprocesserna kring stadspolitiska projekt, och hur dessa drivs fram och förankras bland medborgarna.

Utifrån en jämförelse mellan hur kommunala politiska beslutsprocesser *bör* gå till utifrån gällande kommunallag, andra föreskrifter och traditioner; med hur de faktiskt *går* till i praktiken i de stadspolitiska projekten kontra andra kommunala beslut, är frågan om informell styrning och nätverksstyrning får ett större genomslag i just stadspolitiska projekt, och vilket inflytande de traditionella aktörerna har – väljare och valda – har i dessa processer.

Förekomsten av offentlig-privata nätverk bakom tillkomsten och informellt beslutsfattande ställs i relation till hur beslutsfattandet bör gå till enligt formella krav. Detta kan studeras på olika sätt och utifrån olika infallsvinklar. Jag har valt att göra detta genom att studera förfarandet kring ett antal olika stadspolitiska projekt i en och samma stad, Helsingborg, genomförda eller planerade under den senaste tjugooårsperioden.

I uppsatsen fokuseras på hur besluten kring de stora projekten kommer till, förankras och förverkligas; och i vilka avseenden dessa processer i så fall skiljer sig från beslutsfattandet så som detta förväntas gå till traditionellt, liksom vilka möjligheter medborgarna har att skaffa sig en saklig information om projekten, utöva påverkan och utkräva ansvar.

Mina frågeställningar är följande:

- Hur går de politiska beslutsprocesserna till i stora stadspolitiska projekt med utgångspunkt från exemplet Helsingborg?
- I vilken utsträckning kommer projekten till genom formellt beslutsfattande, och hur mycket av besluten sker på informell väg, utanför styrelserummen?
- I vilken mån förankras besluten bland medborgarna under den del av processen då påverkansmöjlighet finns?

1.2 Teoretiska utgångspunkter

Mina frågeställningar i uppsatsen fokuseras dels kring frågor om beslutsprocesser och styrning, och dels de demokratiska aspekter som kan diskuteras utifrån medborgarperspektiv när det gäller inflytande, påverkan och ansvarsutkrävning. Utgångspunkten för granskningen av beslutsprocesser och styrning är det regelverk som ges främst genom Regeringsformen och Kommunallagen, ställt i relation till förändrade styrsystem i praktiken på lokal nivå utifrån teorier om makt, governance, och urban regim-teori. Medborgarperspektivet diskuteras

utifrån insyn, påverkan och ansvarsutkrävande relaterat till demokratiteorier med tonvikt på lokal demokrati.

En utgångspunkt i mitt uppsatsarbete är också Tove Dannestams avhandling om stadspolitik i Malmö. Stadspolitik med avgränsningen att det ekonomiska perspektivet står i fokus och att den styrs av governace-relationer, är en inramning som kan vara lämplig även vid granskning av stadspolitik i Helsingborg (Dannestam, 2009, s 23). Förutsättningarna för förändringsarbete i form av stora stadspolitiska projekt i de två städer kan skilja sig åt i några avseenden. Helsingborg är en stad som, till skillnad från Malmö, haft ständiga växlingar vid makten, och har därför inte haft en enande stark kommunalpolitisk ledare på samma sätt som Malmö. Utgångspunkten för och drivkraften till förändringarna i Helsingborg bygger inte heller på en ekonomisk kris på det sätt som var fallet i Malmö (Dannestam, T, 2009, s 112 ff). Helsingborg drabbades inte så hårt av strukturomvandlingen inom industrin, till viss del beroende på ett mer mångfacetterad näringsliv, men tappade istället i befolkningstillväxt i relation till andra jämförbara svenska städer (Thufvesson, 2006, s 23). Den beskrivning som Dannestam gör när det gäller de informella nätverken och de enskilda personernas betydelse i processerna (Dannestam, 2009, s 158ff, 147ff), blir därför än mer intressant att ta i beaktande i studiet av beslutsprocesser kring stadspolitiska projekt i Helsingborg.

Stadspolitiska projekt kan vara en del av kommunledningarnas strategi för att hävda den egna staden i de nya konkurrensförhållanden som råder mellan lokala platser. Städer som i en globaliserad värld konkurrerar med varandra om företagsetableringar, investeringar, nya invånare och besökare, utgör bakgrund till den allt större vikt som läggs vid platsmarknadsföring. Kriterierna för framgång är beroende av hur städer värderas som platser för att leva, arbeta, besöka eller investera i (Mukhtar-Landgren i Hedlund-Montin, 2009, s 134). Frågan är om den vikt och status som tillmätts dessa projekt därför också kan medföra att allt *flexiblare* lösningar får råda vad gäller beslutsprocesser, förankring och medborgarinflytande? Stadspolitiken är ett område på frammarsch, inte minst mot bakgrund av bland annat globaliseringen, utvecklingen av EU, och den ideologiska fokusförskjutning som skett från fördelningspolitik till mer av marknadsinslag och konkurrenspolitik. Stadspolitiken ses också av många kommunpolitiker som lösningen på de problem man står inför med avindustrialisering, finansiella problem med mera (Dannestam, 2009, s 25). Den så kallade nedsippingsteorin med argumentet att ett ekonomiskt plussummespel råder och att stadspolitiska satsningar ger positiva kringeffekter för den kommunala kärnverksamheten och är en förutsättning för att det skall vara möjligt att satsa på välfärdsuppgifterna, används som argument för stadspolitiska satsningar för att öka stadens konkurrenskraft (Dannestam, 2009, s 109).

I ett alltmer komplext samhälle förändras också styrningsformerna. Begreppet governance, som kan översättas med *interaktiv samhällsstyrning* (Montin & Hedlund, 2009, s 32), är ett begrepp som kan ligga nära till hands när man granskar lokala beslutsprocesser kring stora projekt, som redan till sin karaktär är svåröverskådliga, involverar många aktörer ofta över lång tid. Stadspolitik med sin karaktär av nytt politikområde, kan räknas till de politikområden som bland

annat kännetecknas av samordning befintliga resurser, ömsesidigt lärande och nya sätt att arbeta på. Det inryms bland de områden som beskrivs som mer frikopplade från den parlamentariska styrningskedjan och istället bygger på ett samarbets- eller partnerskapstänkande (Montin & Hedlund, 2009, s 22).

Stadsplaneringsarbetet är ett område som där experter traditionellt tidigare har haft en stark roll, och som sedan början av 1990-talet utvecklats alltmer mot en process- och projektinriktad verksamhet (Åström & Granberg i Montin & Hedlund, 2009, s 163). *Governance* som begrepp kan vara en viktig infallsvinkel i analysen av beslutsprocesserna kring stadspolitiska projekt, men står sannolikt inte för hela bilden. *Governance* – eller interaktiv samhällsstyrning – innefattar inte heller maktperspektiv på styrningen, vilket istället återfinns exempelvis i den urbana regimteoritraditionen. Här fokuseras mer på hur de involverade aktörerna inom de informella konstitutionerna, använder sin makt för att skapa förutsättningar för att åstadkomma handling, vilket oftast också inbegriper finansiella aktörer (Clarke i Baldersheim & Wollman, 2006, s 41). Ett annat sätt att teoretiskt fånga en sammansatt och komplex bild av beslutsprocesserna kring stadspolitik är användandet av begrepp som *governmentality*, som kan beskriva summan av nätverksstyrning, marknadsstyrning och diskursiv styrning, och avser situationer där ”självreglerande aktörer och handlar i enlighet med en policy som de själva format och som står i samklang med statens intressen” (Montin & Hedlund G, 2009, s 205f).

Medborgarnas inflytande över stadsplaneringsprocesserna har ökat i samband med revideringar av Plan och Bygglagen från 1987 och framåt, som inneburit att det har blivit allt vanligare att medborgare ges möjlighet att delta i planprocessen genom form av samrådsmöten. Hur medborgardialogen och samrådsprocessen utformas i praktiken är en annan fråga, där det inte är givet att de nya insyns- och yttrandemöjligheterna verkligen leder till större möjlighet att påverka för den enskilde medborgaren. I en studie gjord i Göteborg av medborgardeltagandet vid omvandlingen av Södra Älvstrandsområdet, konstateras att de formella strukturerna satte sin tydliga prägel på processen och försöken att förändra formerna trots allt i slutänden föll tillbaka i en traditionell och formaliserad planeringsprocess (Åström & Granberg i Montin & Hedlund, 2009, s 165ff).

Medborgardeltagande kan utformas på olika sätt. För att ge ökad legitimitet åt de politiska beslut som fattas inom ramen för den representativa demokratin, fokuserar det deliberativa demokratiperspektivet på värdet av en öppen offentlig och fri debatt där medborgarna deltar som jämlikar (Hague & Harrop, 2007, s 44f). I denna anda har många försök gjorts att förändra den kommunala demokratin med en mer medborgarorienterad förnyelse under de senaste decennierna. Kommunala folkomröstningar, medborgarförslag, medborgarsamråd är några av de modeller som prövats. Kommundelsnämnder och särskilda råd för vissa grupper, exempelvis ungdomar eller invandrare är andra sätt att öka medborgardeltagandet med kopplingar direkt till den representativa demokratimodellen (Montin, 2004, s 146 ff). Diskussionen kring *governance* kontra *government* präglas ofta av ett motsatsförhållande, istället för att se hur olika former av interaktiv styrning kan komplettera den representativa demokratin. Informella processer kan vara en viktig väg både för att öka

legitimiteten för de beslut som fattas, och för att öka medborgarnas deltagande och intresse för viktiga samhällsfrågor. De politiskt valda representanter måste i vilket fall som helst bära ett huvudansvar för att styrningens demokratiska förankring inte skall undermineras (Pierre i Hedlund & Montin, s 40f).

1.3 Metod och material

Jag har valt att göra en fallstudie, där kommunala beslutsprocesser i stadspolitiska projekt belyses utifrån exempel från Helsingborg. Några av skälen för att välja just Helsingborg som studieobjekt för denna uppsats är att staden har fått mycket uppmärksamhet för några av de tidigare projekten (H 99, Norra Hamnen, Dunkers Kulturhus); och har flera stora projekt pågående eller i planeringsstadiet. Bland annat står man i begrepp att genomföra ett megaprojekt, det s k H+ projektet, där en järnvägssträcka skall grävas ned i tunnel, och en ny stad uppföras på en yta motsvarande cirka en miljon kvadratmeter mark (Helsingborgs stad, webbkälla 1). Andra viktiga skäl för valet av just Helsingborg är *läget* i den expansiva Öresundsregionen; *storleken* som en större svensk stad där möjligheter finns att göra jämförelser med flera andra städer med samma förutsättningar i övrigt men färre stora projekt; den *politiska strukturen* med ofta förekommande maktskiftet; samt stadens sedan länge *goda ekonomi*.

Jag har valt att studera några aktuella stadspolitiska projekt i Helsingborg, sett mot bakgrund också av avslutade projekt under den senaste femtonårsperioden. På så sätt överbryggas minst ett politiskt maktskifte i tid, 2006, vilket kan vara av vikt, även om enigheten mellan blocken i dessa frågor åtminstone utåt tidigare tycks ha varit tydlig. Genom att välja påbörjade eller planerade projekt är det också möjligt att följa hur projekten presenteras och förankras, och vilken debatt som eventuellt förekommer om projekten bland medborgarna.

De projekt jag har granskat är:

- Kongresscentrum/Ångfärjan
- Multiarenan
- H+ projektet

De valda projekten är dels olika till sin karaktär, omfattning och budget; de har tillkommit delvis utifrån skilda förutsättningar, och skiljer sig också något när det gäller den politiska samstämmigheten för projekten.

Projekten kommer var och en att beskrivas när det gäller innehåll, beslutsprocess samt förankring och debatt bland politiker och medborgare. Som underlag har jag använt mig av officiella dokument som finns tillgängliga i Helsingborgs Stad: beslutsunderlag, protokoll, bokslut, utvärderingar med mera; och offentliga handlingar från Länsrätten avseende överklaganden. Därutöver har jag hämtat information om den lokala debatten kring projekten främst från lokaltidningen Helsingborgs Dagblad. Bedömningar och analys av

beslutsprocesser och medborgarinflytande har gjorts utifrån befintligt offentligt material och mot bakgrund av tidigare refererade teoretiska utgångspunkter.

1.4 Disposition

I kapitel 2 ges som utgångspunkt en bakgrund till några grundläggande förutsättningar för kommunalt beslutsfattande generellt, hur politik och förvaltning har organiserats i Helsingborg och de demokratiska utmaningar som kan identifieras i samband med interaktiva beslutsprocesser.

Därefter följer kapitel 3 där det empiriska materialet från granskningen av stadspolitiska projekt i Helsingborg presenteras. Efter en inledande bakgrundsbeskrivning av projekt av tidigare datum, beskrivs sedan de tre granskade projekten Kongresscentrum, Multiarenan och H+ projektet.

I avsnitt 4 följer beskrivning och diskussion kring de gemensamma dragen i beslutsprocesserna, den politiska debatten och medborgarnas insyn och påverkansmöjligheter, varefter följer avslutande reflektioner i kapitel 5.

2 Bakgrund

Helsingborg är en medelstor svensk stad i ett av norra Europas mest expansiva områden, Öresundsregionen, som under den senaste femtonårsperioden har genomgått en omfattande förvandling och stora planer på ytterligare förändringar finns för den närmaste tioårsperioden. Politiskt sett, hör Helsingborg till de kommuner där maktskiftet är vanliga, och förekommande vid närmast varje val. De stora stadspolitiska projekten genomförs i processer som sannolikt är betydligt längre än en mandatperiod, varför det också kan vara intressant att följa huruvida det har betydelse eller ej i dessa sammanhang, vilket parti eller majoritet som sitter vid makten.

Regionalt finns ett mer eller mindre outtalat konkurrensförhållande till Malmö. I en avhandling om stadspolitik i Malmö, har Dannestam lyft fram betydelsen av en stark lokal ledare och det faktum att Malmö stad genomgått en allvarlig ekonomisk kris, som viktiga drivkrafter bakom de senaste årens stora satsningar på förnyelse och förändring. Helsingborg har inte på motsvarande sätt varken genomgått ekonomisk kris, eller haft starka ledare. Tvärtom har staden haft en mycket god ekonomi sedan 1990-talet, och finansierar sedan dess investeringar genom egna överskott. De ständiga majoritetsskiftena har också bidragit till förändringar i kommunledningen. Det är i detta perspektiv intressant att se om liknande processer som beskrivits i fallet Malmö, även kan spåras i Helsingborg.

2.1 Kommunala beslutsprocesser kring stadspolitiska projekt

Kommunal verksamhet och beslutsfattande regleras av bland annat Regeringsformen och Kommunallagen. Senaste kommunallagen antogs 1991. Av kommunallagen framgår bland annat kommunfullmäktiges uppgifter och ansvar, nämndernas uppgifter och vilka frågor som inte kan delegeras till nämnder. Kommunfullmäktige refereras till i kommunallagens kapitel 3 § 1 som *den beslutande församlingen*. Det ledande motivet för kommunal verksamhet är allmänintresset. Det får bedömas utifrån lämplighet, ändamålsenlighet, skälighet med mera, men måste ha anknytning till kommunens medlemmar (Lindquist, 2005, s 19).

Nämnderna har två övergripande funktioner: att följa fullmäktiges beslut och att tillämpa lagstiftning som reglerar den aktuella verksamheten. Därutöver skall nämnderna inom sitt specialområde bereda frågor inför beslut i kommunfullmäktige. Efter ändringar i lagen har kommunerna nu större frihet när det gäller nämndorganisationen, man kan exempelvis välja att slopa nämnderna och istället tillsätta utskott under kommunfullmäktige, eller att föra över delar av kommunstyrelsens verksamhet till annan nämnd. Hur beslut skall fattas framgår främst av Kommunallagens kapitel 5 och 6. Beredning, förvaltning och

verkställighet av ärenden får överlämnas till partsammansatta organ, men endast i frågor som rör kommunen som arbetsgivare och dess anställda, vilket framgår av kommunallagens kapitel 7. När det gäller delegationsbestämmelser framgår av kommunallagen att ärenden som är av principiell beskaffenhet eller av annan större vikt för kommunen inte får delegeras till nämnderna. Detta gäller bland annat mål och riktlinjer för verksamheten, budget, skatt, viktiga ekonomiska frågor med mera (Kommunallagen kap 3§ 9). Av kommunallagens femte kapitel § 26-29 regleras hur ärenden skall beredas före behandling i kommunfullmäktige.

Stadspolitiska projekt sorterar vanligen i huvudsak under planfrågor, över vilka kommunerna har ett avgörande inflytande genom det så kallade planmonopolet, och som regleras genom speciallagstiftning, bland annat plan och bygglagen. Genom förändringar av plan och bygglagen ställs nu högre krav på ökat medborgardeltagande i planeringen. Förändringar har också medförd en starkare ställning för markägaren och medverkan av externa aktörer. Allmänheten skall få information och ges möjlighet att lämna synpunkter på förslaget (Boverket, 2009, s 12). Denna möjlighet skall ges under processens gång, från förslag via samråd till utställning.

Efter att en plan har fastställts, finns möjligheter att överklaga ärendet, förutsatt att man har lämnat in synpunkter under utställningsförfarandet som inte tillgodosetts, eller är berörd på annat sätt (Boverket, 2009, s 32).

2.2 Politik och organisation i Helsingborgs stad

Sedan valet 2006 styrs Helsingborg av en borgerlig majoritet, kallad femklövern, innefattande partierna moderaterna, folkpartiet, centern, kristdemokraterna samt Sveriges pensionärs Intresseparti. Organisatorisk finns ett antal nämnder underställda Kommunfullmäktige, vid sidan av Kommunstyrelsen. Plan- och byggfrågor sorterar under Stadsbyggnadsnämnden, skall verkställa kommunfullmäktiges beslut, och att tillämpa lagstiftningen som reglerar de verksamheter som ligger under nämndens ansvarsområde. Nämnden bereder förslag till detalj- och översiktsplaner, som fastställs av kommunfullmäktige. Ansvaret för förvaltningen av kommunens mark ligger under Stadsbyggnadsnämnden, medan ansvaret för mark- och exploateringsfrågor ligger direkt under kommunstyrelsen (Helsingborgs stad, webbkälla 2). Under kommunstyrelsen har också inrättats ett antal utskott med anknytning till stadspolitiska frågor, bland annat H+ delegationen, delegationen för hållbar utveckling samt stadsbyggnadsberedningen. De två förstnämnda är underställda stadsbyggnadsberedningen; som dock inte är kopplad till Stadsbyggnadsnämnden.

Utöver den formella organisationen, och med koppling till framtida stadspolitiska projekt har också en Framtidskommitté inrättats efter valet 2006. Tanken var att skapa ett politiskt forum, baserad på representationen i kommunfullmäktige, som samtidigt skulle möjliggöra representation även från näringslivet och andra privata aktörer, vilket från början föreslogs skulle ske inom ramen för kommitténs arbetsutskott. Från 2009 har organisationen av kommittén

förändrats, den politiska representationen minskats avsevärt till förmån för representanter från näringslivet, och lyfts över till ett nordvästskånskt samarbete under namnet Skåne Nordvästs framtidsforum.

Stadsbyggnadsnämndens ansvar och uppdrag regleras bland annat genom det reglemente som fastställts av kommunfullmäktige, i början av en mandatperiod och vid behov av ändringar. Senaste reglementet antogs av kommunfullmäktige den 25 februari 2009 och gäller från 1 mars samma år (Helsingborgs stad, webbkälla 3). Av detta framgår att nämnden fullgör stadens uppgifter inom plan- och byggnadsväsendet, och ansvarar bland annat för översiktsplanarbete, områdesbestämmelser, detaljplanering och tillståndsprövningar enligt plan och bygglagen. Nämnden ansvarar också för att inom sitt område genomföra medborgardialog och samråd enligt lagstiftning. Nämnden är också behörig att fatta beslut i antagande, upphävande och ändring av detaljplan eller områdesbestämmelser som inte är av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt. I plan- och byggärenden där Stadsbyggnadsnämnden själva är part eller på annat sätt berörs ligger ansvaret på Kommunstyrelsen. I kommunstyrelsens reglementes § 2 och § 8 finns vidare bestämmelser om att kommunstyrelsen ansvarar för exploatering av bostads- och industriområden och att leda och samordna den översiktliga planeringen av Helsingborg (Helsingborgs stad, webbkälla 4).

2.3 Demokratiska utmaningar

De nya styrelseformerna är inte oproblematiske ur demokratisk synvinkel. *Governance*-relationer eller nätverksstyrning ger möjligheter till mer flexibla och snabba former för samordning och beslut, men försvårar ansvarsutkrävningen (Baldersheim i Baldersheim & Rose, 2005, s 110). Andra vanliga problematiska infallsvinklar som tas upp i samband med *governance* är exempelvis bristen på insyn i de demokratiska processerna, bristfällig politisk jämlikhet, och ökad styrning av frivilligorganisationer (Baldersheim i Baldersheim & Rose, 2005, s 27). Denna hållning är dock inte oomtvistad, utan det finns också de som menar att det är de formella strukturerna som även fortsättningsvis har makten att fatta beslut, att *governance* innebär en viktig förnyelse av demokratin eller att de demokratiproblem som finns kan avhjälpas (Baldersheim i Baldersheim & Rose, 2005, s 27ff). Ytterligare andra tar upp genusperspektivet i förhållande till *governance*, som ett problem, där man utifrån forskning som visar att politiskt inflytande som en förutsättning för jämställdhet, hotas av nätverk med svag politisk närvaro och begränsad transparens (Pierre i Hedlund & Montin, 2009, s 50). Utifrån detta resonemang kan man också diskutera om andra, mindre privilegierade grupper utestängs i större utsträckning än vinner inflytande genom de nya styrelseformerna.

Samtidigt blir samhället alltmer komplext och med alla förändringar i övrigt av samhället under de senaste decennierna är det rimligt att tro att såväl politikerrollen, styrelseformer och medborgarnas deltagande i politiken utvecklas

och förändras. Under slutet av 1990-talet och 2000-talets början har många olika försök till demokratiförnyelse skett på det lokala planet. Direktdemokratiska inslag som folkomröstningar, medborgarinitiativ till fullmäktige har ökat, liksom initiativ i form av områdesstyrelser och ökat brukarinflytande i de kommunala verksamheterna (Montin, 2004, s 145). De ökade möjligheterna till medborgarinflytande i planprocesser är ett annat sådant exempel. För att dessa skall ha någon reell innebörd förutsätts att lämnade synpunkter och yttrande verkligen beaktas i planprocessen, och att de folkvalda politikerna också är aktiva och tar ställning i de aktuella frågorna. Det främsta instrumentet för medborgarna att utkräva politiskt ansvar är genom valhandlingen, och den stora demokratiska utmaningen till följd av en högre frekvens av interaktiv styrning ligger möjligen i att förena och skapa balans mellan formell och informell styrning på så sätt att viktiga demokratiska värden som öppenhet, politisk jämlikhet, jämställdhet, deltagande med mera kan säkerställas även i förändrade och förnyade styrelsesätt.

3 Helsingborgs Stadspolitiska projekt

3.1 Från Knutpunkten till Dunkers Kulturhus

Bland de större stadspolitiska projekt som genomfördes i Helsingborgs Stad under 1990-talet och framåt, fanns bland annat byggnationen av Knutpunkten, H99-utställningen och stadsförnyelseprojektet Norra Hamnen.

Knutpunkten, ett kommunikationsnav för färjor, tåg och bussar; uppfördes 1988-91, som ett led i genomförandet av 1984 års bangårdsavtal mellan SJ och Helsingborgs stad. Knutpunkten ersatte de tidigare tågstationerna Centralstationen och Färjestationen, och resulterade i att man också kunde ta bort transitspåret mellan dessa stationer, vilket öppnade upp för stadsförnyelse i de centrala delarna av staden. Knutpunkten är idag ett av Sveriges mest trafikerade resecentra.

H99 var en bomässa som hölls i Helsingborg under sommaren 1999, utsett av svenska staten till nationellt millenniumprojekt (Regeringen, webbkälla 5). Mässan hölls i området omkring norra hamnen, och namnet anspelade på Helsingborgsutställningen 1955. Inför H99-utställningen bebyggdes det gamla hamnområdet i Norra Hamnen med lägenheter, lokaler, butiker och restauranger. Byggnationen pågick under åren 1996-1999, efter femton år av planering, debatt och politisk oenighet.

De avgörande viktiga besluten inför H99 och Norra Hamnen-projekten togs under socialdemokratisk ledning under mandatperioden 1994-1998. Under denna tid beslutades också om uppförandet av ett nytt museum, blivande Dunkers Kulturhus, och byggnationen av en ny stadsdel, Mariastaden. Planeringen inför Norra Hamnen var en långdragen planeringsprocess som kantades av debatt och politisk oenighet (Lönnerholm, 2008, s 30). Trots ständiga majoritetsskiftet vid makten, genomfördes ändå samtliga projekt, och tio år efter projektens genomförande förekommer knappt någon offentlig debatt varken bland de politiska partierna eller bland medborgarna om projektens tillkomst eller genomförande. Knutpunkten som kommunikationsnav har under de gångna tjugofem åren redan till viss del byggts om, bland annat då lokalbusstrafiken ersatte tågfärjeläget i samband med Öresundsbronns invigning vid millennieskiftet; och kommer att byggas om igen i samband med H+ projektet. H99 blev en publiksuccé med nordiskt besöksrekord, och har inte ifrågasatts efteråt. Norra Hamnen-området har väckt uppmärksamhet och blivit en viktig del av stadens image, även om debatt än idag förekommer om området. Senast handlade det om de boendes rätt att glasa in sina balkonger, ett ärende som blev föremål för politisk oenighet i kommunfullmäktige, efter behandling i Kammarrätten (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 6).

Dunkers Kulturhus uppfördes 2001-2002 med medel från Dunkers Donationsfond. Industriledaren Henry Dunker, mannen bakom imperiet Tretorn, efterlämnade vid sin död 1962 ca 58 miljoner i donationsfonder. En del av den

årliga nettoavkastningen från donationsfonden får användas av Helsingborgs Stad till ”ett för helsingborgarna gagneligt, självständigt ändamål”, vilket för år 2008 innebar ett tillskott för staden på 29,9 miljoner kronor (Trelleborg, webbkälla 7). Dunkers Kulturhus har till skillnad från 1990-talsprojekten vållat debatt fortlöpande, såväl under planerings- och uppförande, så väl som efteråt. 2007 gjordes en utvärdering efter verksamhetens fem första år, och utvärderarna från Avonis AB skriver bland annat: *”Dunkers Kulturhus är ett hus fullt av förväntningar. Det är få som fått det som de drömde om”* (Bodin/Martinsson, 2007, s 8). Även om politisk enighet fanns kring bygget och ambitionsnivån vid kulturhusets tillblivelse, har skiftet av politisk majoritet vid flera tillfällen förorsakat otydlighet vad gäller mål och visioner, menar utvärderarna (Bodin/Martinsson, 2007, s 8, s 31).

Eftersom satsningen betalats genom Dunkers donationsfonder, är det endast driftskostnaderna som betalas genom Helsingborgs Stads ordinarie budget. Ekonomiskt sett har Dunkers Kulturhus vållat staden bekymmer. Kostnader har överstigit vad som budgeterats, samtidigt som intäkter och antalet besökare varit färre än förväntat. Ett omfattande åtgärdsprogram 2003 ledde till ett positivt resultat 2004, som bidragit till nollresultat sett över under perioden 2003-2006 (Bodin/Martinsson, s 14).

Efter valet 2006 blev det så åter politiskt majoritetsskifte och den nya majoriteten har fattat en lång rad kontroversiella och uppmärksammade beslut som är underlag för debatt i lokalpressen. Bland annat tvingades kulturhuschefen Niels Righolt lämna sin tjänst i juni 2007, och året därpå lämnades besked att Musikskolans samtliga lärare tvingades söka om sina tjänster inför en större omorganisation med delvis förändrad verksamhet (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 8).

3.2 Nyare och pågående projekt

3.2.1 Kongresscentrum

Helsingborgs Stads kommunfullmäktige beslutade i juni 2008 ett inriktningsbeslut beträffande den framtida inriktningen av kvarteret Ångfärjan i centrala Helsingborg. Kvarteret är för närvarande bebyggt med den gamla Ångfärjestationsbyggnaden, där en välbesökt rockklubb, The Tivoli, för närvarande är lokaliserad. I övrigt består det gamla stationsområdet av en parkeringsplats.

Frågan om att bygga ett kongresscentrum i Helsingborg har diskuterats under ett antal år. Under en lång tid var ett möjligt nytt kongresscentrum sammanlänkat med förnyelse av Folkparken, där planerna på uppförandet av en ny nöjes- och konferensanläggning tog fart under 2003 (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 9). När dessa planer lades fram, talade politikerna om att även undersöka Ångfärjetomten, som alternativ plats för en ny kongressanläggning. De två stora partierna, socialdemokraterna och moderaterna tycktes överens om att detta var ett

bra alternativ. Under 2004 togs ett konkret förslag till kongresscentrum på Ångfärjetomten fram, som presenterades i juni 2005. Där framkom även att man därmed ämnade riva eller flytta den gamla stationsbyggnaden, vilket framkallade högljudda protester från många Helsingborgare. Efter heta debatter och en stundande valrörelse bytte så de styrande socialdemokraterna fot i november 2005, och beslutade sig för att söka annan plats för kongressanläggningen, medan moderaterna valde att låta frågan vila tills efter valet (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 10).

Samtidigt hade man beställt en marknadsanalys av förutsättningarna att bygga en kongressanläggning i Helsingborg. Uppdragstagarna, konsultbyrån Resurs AB, lade i april 2006 fram en rapport, där Ångfärjetomten utpekades som bästa läge för en sådan anläggning (Remvig, 2006, s 17). Kommunstyrelsen tillsatte därefter i februari 2008 en politisk arbetsgrupp bestående av kommunalråden samt ordförande och vice ordförande i Stadsbyggnadsnämnden. Arbetsgruppen utarbetade förslag till riktlinjer och direktiv för det fortsatta arbetet, där bland annat slogs fast att den gamla ångfärjestationen skall finnas kvar på området, men möjligen på annan plats; och att kvarteret skall innehålla en kongressanläggning. Mot beslutet i kommunfullmäktige i juni 2008 reserverade sig Vänsterpartiet, Miljöpartiet samt Sverigedemokraterna. Kommunstyrelsens kansli utlyste i maj 2009 en markanvisningstävling och en jury utsågs bestående av politiker från partierna (m), (s) och (kd) samt stadsdirektören.

Parallellt med denna process fortskred planerna på en förnyelse av Folkparken, men det som från början var tänkt som en nöjes- och konferensanläggning, resulterade istället i en förstudie av en multiarena placerad i Folkparken, i vilken konferensmöjligheter skulle vara en viktig del av konceptet (Helsingborgs stad, webbkälla 11).

3.2.2 Multiarenan

I det socialdemokratiska målprogrammet för mandatperioden 2002-2006 lyftes bland annat idrotten fram som en viktig profilfråga för Helsingborg (Helsingborgs Stad, webbkälla 12). Med anledning av detta påbörjades under 2005 diskussioner om en ny huvudarena för idrotten, då nuvarande anläggning, Idrottens Hus, ansågs otillräcklig och otidsenlig. Kommunstyrelsen beslutade därför i februari 2006 att starta ”Projekt Arena” och tillsätta en politisk styrgrupp för projektet, samt en projektorganisation som överläts till kommundirektören att leda. I projektorganisationen skulle även andra intressenter inbjudas att delta, bland annat idrottsrörelsen.

En första lokaliseringsstudie för en multiarena på Folkparksområdet presenterades 2006, och en komplett slutrapport för förarbetena lämnades i februari 2007 (Helsingborgs Stad, webbkälla 13). I både lokaliseringsstudien och slutrapporten lyftes Folkparken fram som det bästa lokaliseringsalternativet. Då Projekt Arena avslutats, tog den nya femklövermajoriteten en ny diskussion kring lokaliseringen av arenan. Man fann då att Olympia är ett bättre alternativ, där arenan under den nya beteckningen multiarenan, skulle kunna samordnas med

befintlig idrottsverksamhet i nuvarande Idrottens Hus. I samband med budgetberedningen i juni 2007 beslutade kommunfullmäktige att anslå 360 miljoner för uppförandet av en multiarena.

Ärendet återkom till kommunfullmäktige i november 2007, för beslut om lokalisering, men blev där återremitterat genom yrkande från oppositionen (s, v, mp, sd). På följande sammanträde i december fastställdes förslaget att ställa sig bakom en lokalisering till Olympia-området, att uppdra till Stadsbyggnadsnämnden att påbörja planarbetet, samt uppdra till Kärnfastigheter att vara byggherrar och till Kommunstyrelsen att svara för samordning av projektet. Samtliga oppositionspartier reserverade sig mot beslutet, som sedan också överklagades av olika intressegrupperingar, bland annat mot bakgrund av att ärendet inte beretts i nämnderna. Länsrätten gav de klagande rätt och upphävde kommunfullmäktiges beslut från december 2007 (Länsrätten, webbkälla 14). Länsrättens beslut stod sig även efter behandling i Kammarrätten i Göteborg (Kammarrätten, webbkälla 15).

Under våren 2009 presenterades också en utredning från Navet AB, som bland annat riktade skarp kritik för att den ekonomiska kalkylen kring projektet ansågs orealistisk (Navet AB, s 10f, webbkälla 16). Stadsbyggnadsnämnden arbetade fram ett nytt förslag till detaljplan för området kring Olympia, som antogs av kommunstyrelsen och kommunfullmäktige i mars 2009. Även detta beslut överklagades, dessa blev avvisades av Länsrätten, men de klagande har gått vidare till Regeringsrätten. Samtidigt har ett nytt överklagande inlämnats till Länsrätten, med anledning av att ärendet inte återkommit till kommunfullmäktige under hösten 2009, så som fastslogs i budgetbehandlingen i juni 2009 (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 17). I budgetbeslutet för 2010 slogs fast att anläggningen, som beräknas kosta ca 400 mkr, finansierat ur Henry Dunkers fonder, skall lyftas i kommunfullmäktige under hösten 2009 *”när mer detaljerade underlag är framtagna för exempelvis utformning och driftskostnader”* (Helsingborgs Stad, Budgetskrivelse 2010, s 40f. Webbkälla 18). Yrkanden under budgetbehandlingen om att multiarenan tillvidare skulle läggas på is, röstades ned med en rösts övervikt. Socialdemokraterna har inför 2010 års val förklarat att de, om de vinner valet, kommer att stoppa arenabygget på Olympia (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 19).

3.2.3 H+ projektet

Helsingborg står nu inför igångsättandet av stadens största stadsförnyelseprojekt i modern tid (Helsingborgs Stadsrum 2009). Satsningen, som går under den gemensamma benämningen H+, inbegriper en genomgripande förändring av stadens centrala och södra delar, med nedgrävning av järnvägen och bebyggelse för bostäder, parker, nöjesutbud, näringsliv med mera. Begreppet H+, som anknyter till de tidigare bomässorna H55 och H99, syftar till att Helsingborg kommer att växa, förnyas och tillföras nya kvaliteter. Det markområde som skall bebyggas efter att järnvägen grävts ned i tunnel omfattar ca 1 miljon kvadratmeter och beräknas att ta 20 år att färdigställa. Projektets geografiska delområden delas

in i Södra Hamnen, Söder och Gåsebäck (Helsingborgs Stad, webbkälla 20). Upprinnelsen till projektet är de planer på nedgrävning av järnvägen söder om Knutpunkten som egentligen startade i slutet av 1980-talet i samband med det så kallade Bangårdsprojektet, då den tidigare centralstationen revs och Knutpunkten uppfördes. Då järnvägen norr om Knutpunkten lades i en tunnel, möjliggjordes byggnationen av Norra Hamnen och Dunkers Kulturhus. Därefter flyttades fokus till den södra delen av stadens centrum. I utvecklingsprogram för området som togs fram i samband med att Lunds Universitets etablerade Campus Helsingborg i före detta Tretorns lokaler, fanns idéerna med om en tunnelförlängning av järnvägen söder om Knutpunkten. Utveckling av dessa idéer skedde i samband med översiktsplanarbetet och stadsbyggnadsvisioner 2001. Idéförslag till utbyggnad av Södra Hamnen presenterades 2003 (Söderdelegationen, 2006, s 14 ff).

Politiskt tillsattes 2003 Söderdelegationen, ett utskott underställt kommunstyrelsen, som gavs i uppdrag att ta ett samlat ansvar för fortsatt utredning, projektering och genomförande av järnvägstunnlar söderut och västerut, samt förnyelse och exploatering av stadsdelen Söder och Södra Hamnområdet. Delegationen bestod från starten av kommunstyrelsens presidium, byggnadsnämndens ordförande samt ytterligare en representant från vardera majoritet och opposition; vilket innefattade de tre partierna (s), (m) och (fp). 2005 utökades delegationen till samtliga partier som fanns representerade i Kommunstyrelsen, vilket vid tiden inbegrep även kristdemokraterna samt vänsterpartiet (Helsingborgs stad, webbkälla 21). Vid 2008 års utgång bytte Söderdelegationen namn till H+ delegationen, och den fick samtidigt ett ansvar för de samlade H+projekten, och förstärktes med Stadsbyggnadsnämndens ordförande som ledamot. Under 2009 etablerades också ett H+ projektkontor och en gemensam projektchef utsågs (Helsingborgs Stad, webbkälla 22).

Söderdelegationen avgav på uppdrag av kommunstyrelsen i april 2006 en idéstudie, *"Järnvägstunnlar i Helsingborg"*. Denna studie utgjorde underlag för kommunfullmäktiges beslut den 26 april 2006, då man godkände inriktningen på det fortsatta arbetet med infrastrukturfrågorna enligt de förslag från Söderdelegationen som presenterades i idéstudien. De fyra delprojekt som omfattades av kommunfullmäktiges beslut var Södertunneln, Väst kustbanan inklusive Tågaborgstunneln, en fast förbindelse i norra Öresund, samt godsstrategier (Helsingborgs Stad, webbkälla 23s 4). Byggnationen av Södertunneln beräknas att påbörjas första halvåret 2012, och pågå i fem år. Arbetet med stadsförnyelseprojektet H+ har varit föremål för en projekttävling under namnet *"Imagine Helsingborg - var med och forma södra centrala Helsingborgs framtid"*, som avslutades under våren 2009. Tre arkitektbyråer utsågs av en tjänstemannajury att involveras i det fortsatta arbetet, utifrån resultatet av tävlingen (Helsingborgs Stadsrum, s 6ff). Arbeta pågår också med en fördjupad översiktsplan för H+området, där för närvarande ett samrådsförfarande pågår. Yttranden skall ha inlämnats senast den 15 januari 2010. Två samrådsmöten har hållits och programförslaget finns utställt i de särskilda utställningslokaler som färdigställts för hela H+ satsningen, *SHIP* på Bredgatan (Helsingborgs Stad, webbkälla 24). I handling upprättad av kommunstyrelsens

ordförande i december 2009, framgår att man från Kommunstyrelsens sida avstår från att lämna yttrande i ärendet. Frågan betraktas också som ett ärende som inte är av ”*principiell beskaffenhet*” vilket ger kommunstyrelsens ordförande rätten att fatta detta beslut på egen hand utan hörande av övriga kommunstyrelsen (Helsingborgs Stad, webbkälla 25).

Det beslut som fattades av kommunfullmäktige i april 2006 innefattade också ett uppdrag till kommunstyrelsen att årligen till kommunfullmäktige rapportera de ekonomiska förutsättningarna för projekten och lämna förslag till åtgärder som behöver vidtas för genomförandet av projekten. Statusrapporter har överlämnats till kommunfullmäktige under åren 2007, 2008 samt 2009, men inte vid något tillfälle förorsakat politisk debatt eller beslut om åtgärder. Utöver beslutet i april 2006 har kommunfullmäktige endast fattat beslut om godkännande av ovan nämnda statusrapporter, samt ett beslut i juni 2007 om att finansiera etapp 1 av Hamnspåret över Södertunnelns projektbudget. Kommunstyrelsen har under åren 2007-2009 beslutat att avsiktsförklaring och överenskommelse mellan staden och Banverket m fl avseende järnvägstunnlar samt Västkustbanan, att ändra namn på Söderdelegationen till H+delegationen, att samordna projektkontor och anställa en projektchef under kommunstyrelsens förvaltning, och att utöka H+delegationen med stadsbyggnadsnämndens ordförande (Helsingborgs Stad, webbkälla 22, s 7).

Även ekonomiskt är H+ ett omfattande projekt. I avlämnad statusrapport till kommunfullmäktige 2009 kan avläsas att den beräknade kostnaden enbart för Södertunneln, exklusive Hamnspåret, uppgår till ca 2300 mnkr, därav beräknas Banverket finansiera vissa standardhöjande åtgärder för järnvägen för omkring 100 mnkr (Helsingborgs Stad, webbkälla 22, s 21). I de kalkylförutsättningar som förelades Kommunfullmäktige vid beslutet 2006 uppgick kostnaderna för hela projektet Järnvägstunnlar i Helsingborg till 1975 mnkr; för Södertunneln, ombyggnad av Knutpunkten, förberedelser för HH-tunneln och utredning av Norrtunneln (Helsingborgs Stad, webbkälla 26).

3.3 Ekonomiska åtaganden

De stora stadspolitiska projekten hålls i stor utsträckning utanför kommunens budget eller investeringsplan (Helsingborgs Stad, webbkälla 40). När det gäller de ovan beskrivna projekten förväntas dessa genomföras endera med extern finansiering, Dunkersfonder, eller med hjälp av exploateringsintäkter. Ändå är Stadens ekonomiska åtagande för projekten stora. När det gäller multiarenan kalkyleras med 300 miljoner i investeringskostnad från Dunkersfonden, men de utgifter som sedan faller på kommunen i form av driftskostnad syns inte i budgeten ännu. När det gäller järnvägstunnlarna står staden för merparten av finansieringen, beräknad för närvarande till 2,5 miljard kronor, med ett litet tillskott från Banverket för spårförbättringar. För framtiden beräknas projektet ge vinst i form av exploateringsintäkter, men måste under tiden finansieras genom kommunala tillskott, bland annat från de kommunala bolagen Öresundskraft, och Helsingborgs Hamn (Söderdelegationen, 2006, bilaga 2 och 3).

4 Beslutprocesser och förankring av projekten

4.1 Beslutsprocesserna i projekten

Det finns länkar mellan flera av de olika stadspolitiska projekt som presenterats ovan. I underlag och handlingar refereras ofta till tidigare projekt, varpå det nya projektet presenteras som en logisk följd av tidigare genomförda projekt. På så sätt kopplas först Norra Hamnen och Dunkers Kulturhus till det tidigare Bangårdsprojektet, då Knutpunkten förverkligades; och på senare tid länkas också hela H+ satsningen till Bangårdsprojektet på 1980-talet (Söderdelegationen, s 14). Kongresscentrets och multiarenans koppling till H+ området har gjorts i den politiska debatten, där olika företrädare föreslagit Södra Hamnen för lokalisering både av Kongresscentret och av Multiarenan.

Det finns också vissa gemensamma drag bland de stadspolitiska projekten i Helsingborg som beskrivits ovan. Ett sådant är att den *politiska beslutsprocessen inte är tydlig*, och det är i flera fall oklart var och när i processen som de politiska besluten egentligen tas. I fallet H+ har kommunfullmäktige tagit ett enda grundläggande beslut, vilket skedde 2006. Då hade processen redan pågått i flera år, och en särskild delegation, Söderdelegationen verkat. Därefter har kommunfullmäktige endast godkänt Delegationens statusrapporter vid tre tillfällen, samtliga gånger utan politisk debatt (Helsingborgs Stad, webbkälla 27). Det beslut som fattades 2006 omfattar dessutom endast frågor rörande järnvägstunnlarna, och handlade exempelvis ej frågan om markexploateringen och bebyggelse av Södra Hamnen, Söder och Gåsebäck (Helsingborgs stad, webbkälla 28). Hos Kommunstyrelsen finns ärendet om H+ under 2009 endast som en förfrågan från Stadsbyggnadsförvaltningen om yttrande i samrådsförandet, vilket kommunstyrelsens ordförande på delegation beslutar att avstå ifrån (Helsingborgs stad, webbkälla 25).

I frågan om multiarena har det praktiska arbetet för att komma igång med byggnationen på Olympia fortskridit. I en rapport till kommunstyrelsen den 14 oktober 2009, undertecknad av kommunstyrelsens ordförande och stadsdirektören, lämnas en redogörelse beträffande byggnationen av Helsingborgs Arena, och de åtgärder som kommer att vidtas. En tidtabell lämnades, där planerad start av markarbeten var satt till samma månad, oktober 2009, trots att detaljplanen ännu inte vunnit laga kraft, och trots att ärendet inte förts tillbaka till kommunfullmäktige så som angivits i budgetbeslutet för 2010. Den rapport som lämnades var inte ämnad som beslutsunderlag, utan endast som en rapport till Kommunstyrelsen (Helsingborgs Stad, webbkälla 29). Vid behandlingen av ärendet i Kommunstyrelsen reserverade sig den socialdemokratiska gruppen till förmån för yrkanden om att ärendet skulle lyftas igen till kommunfullmäktige för

beslut som tidigare planerat, att driftskostnadsutredning skulle vara klar innan detta beslut fattades och att man motsatte sig placeringen av Arenan till Olympia (Helsingborgs stad, webbkälla 30). Lokaliseringen av en multiarena vid Olympia saknar i realiteten ett i laga kraft vunnet politiskt beslut, då de beslut som fattats är föremål för överklaganden till Länsrätt och Regeringsrätt. Ärendet har inte heller så som beslutats av Kommunfullmäktige senast i juni 2009 återförts till för förnyad diskussion i kommunfullmäktige. Detaljerad information om projektet har ändå tillställts allmänheten under informationsmöten under hösten 2009, och via Helsingborgs Stads hemsida (Helsingborgs stad, webbkälla 31).

I ärendet om en ny kongressanläggning har frågan hänskjutits till att handla om utformningen av en exploatering av kvarteret Ångfärjan, där kommunfullmäktige i juni 2008 fattade ett inriktningsbeslut, där principerna för en exploatering slogs fast. Dessa innefattade bland annat att finansiering av exploateringen skulle ske med externa medel, att den gamla färjestationen skulle bevaras inom området och att exploateringen skulle möjliggöra variation i form av bostäder, hotell, kontor, handel, kongress. Först efter att markanvisningstävlingen avslutats under 2009 och vinnarna utsetts, startade diskussionen om varför Helsingborg planerar för två kongressanläggningar samtidigt, dels på Ångfärjetomten och dels inom ramen för multiarenan (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 32).

En annan principiellt intressant fråga är frågan om *fördelning av ansvar och inflytande mellan politiker och tjänstemän*. I fallet med H+ satsningen blir denna fråga synlig då man granskar vilka underlag som finns för utformningen av stadsförnyelseprojektet. Efter en projekttävling där en jury bestående av tjänstemän i staden och några externa experter utsåg vinnarna, har H+ delegationen fattat beslut om att arbeta vidare enligt projekttävlingens resultat och juryns rekommendationer (Helsingborgs Stad, webbkälla 33). Kommunfullmäktige har i december 2009 behandlat årets statusrapport för H+, som dock begränsas i innehållet till att handla om de frågor som också det politiska beslutet 2006 och uppdraget till kommunstyrelsen handlade om, nämligen frågan om järnvägstunnlar i Helsingborg.

En tredje principiellt intressant fråga som kan ställas vid granskning av beslutsprocesserna kring Helsingborgs stadspolitiska projekt är *hur projekt under processen har transformerats från en idé om något till att resultera i något helt annat*. Att Helsingborg faktiskt planerade för två kongressanläggningar samtidigt blev uppenbart i samband med lokalpressens granskning under hösten 2009. Multiarenan som från starten hade konferenser som ett viktigt inslag i den kommande verksamheten, presenterades efter denna granskning på stadens hemsida som en satsning framför allt på idrotten (Helsingborgs Stad, webbkälla 31). Att detta fenomen inte är nytt, poängteras i Helsingborgs Dagblads ledare (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 34) där paralleller dras med hur Dunkers Kulturhus planerades att bli ett nytt stadshistoriskt museum, men istället blev ett kulturhus med otydligt uppdrag (Bodin/Martinsson, 2007, s 8). Ett annat exempel är hur den politiska frågan om byggandet och lokaliseringen av en kongressanläggning nu har förvandlats till en fråga om hur kvarteret Ångfärjan skall utformas i framtiden.

4.2 Den politiska debatten

Den politiska debatten kring de olika stadspolitiska projekten har varierat i styrka och konfliktlinjer. I flera fall tycks dock som att debatten och den politiska oenigheten kring projekten, där de förekommer, inte i första hand handlar om projektens vara eller inte vara, utan om frågor som lokalisering eller innehåll.

H+ projektet har, trots sin omfattning och framtida kostnader, inte förorsakat någon större politisk debatt. Kommunfullmäktiges partier står bakom planerna, och alla de hittills avlämnade statusrapporterna har godkänts utan diskussion.

Frågan om att anlägga en multiarena har också drivits fram i konsensus under mandatperioden 2002-2006, men en politisk debatt uppstod om lokalisering när nuvarande femklövermajoritet beslutade att flytta arenan från Folkparken till Olympia. Därefter har debatten lett till att oppositionen uttalat att man kommer att riva upp beslutet om lokalisering till Olympia om man vinner valet 2010. I budgetbeslutet 2009 yrkade Miljöpartiet på att arenaprojektet skulle läggas på is, ett förslag som stöddes av såväl (s) som (v) och (sd).

Ångfärjestationen och bebyggelsen av detta kvarter har förorsakat debatt främst från medborgarna på insändarsidor i lokalpressen, som protesterat mot en eventuell rivning av Ångfärjestationen, och emot kongresshusbygge. Den tidigare konfliktlinjen där (m) och (s) före valet 2006 befann sig på samma sida mot en opinion bland de mindre partierna att bevara gamla ångfärjestationen, har bytts till konsensus mellan majoriteten och socialdemokraterna där kongresshus nu skall samsas i kvarteret med en bevarad ångfärjestation, butiker, restauranger, kaféer och bostäder. (Mp), (v) och (sd) har reserverat sig mot kommunfullmäktiges inriktningsbeslut. Juryn för markanvisningstävlingen har bestått av politiker från (m), (s) samt (kd), samt stadsdirektören. Mot detta beslut fattat av kommunstyrelsen reserverade sig (sd), som ansåg att alla partier i kommunfullmäktige skulle vara representerade i juryn (Helsingborgs Stad, webbkälla 35).

Den styrande majoriteten har i sitt program för mandatperioden slagit fast ett antal mål som är formulerade på ett offensivt och framåtblickande sätt. Uttryck som *"Helsingborg skall vara Sveriges mest attraktiva stad för människor och företag"*; *Helsingborg ska vara den mest näringslivsvänliga staden i Sverige"*; och *"Framtidstänkandet skall genomsyra stadens alla verksamheter"*; är framträdande i dokumentet (Femklöver, webbkälla 39). Bilden av att Helsingborg fångats i den rådande konkurrensdiskursen framgår också av en intervju med Stadsdirektör Stellan Folkesson, som uttalar att *"Vi måste vara alerta för att slippa bli frånskäpta, inte bara förvalta utan utveckla staden! Min tes är att om man inte utvecklas, så avvecklas man"* (Oss Emellan, 2009). Att *nedsippringsteorin* är närvarande, kan uttolkas ur de tydliga ambitiösa satsningarna på infrastruktur och stadsbyggnadsprojekt i kombination med ett

över hela mandatperioden fastlagt administrativt sparbetning och återhållsamhet med driftskostnaderna i kärnverksamheten (Femklövern, webbkälla 39).

4.3 Medborgarnas insyn och påverkansmöjligheter

Diskussionen om de stadspolitiska projekten bland medborgarna är synlig bland annat genom insändare, demonstrationer, aktionsgrupper med mera. I synnerhet i frågan om Ångfärjestationen har medborgardialogen lockat många till att lämna synpunkter på utformningen, och i både detta fall och när det gäller multiarenan har diskussionsvågorna tidvis gått höga i lokalpressen.

När det gäller medborgarnas möjligheter till insyn i projekten kan detta ske dels med hjälp av en aktiv bevakning från lokalpressen, egna möjligheter att hitta relevant information bland offentliga handlingar, ställa frågor till politiker, bevista kommunfullmäktigesammanträden med mera. Under själva planprocessen är de möjligheter som ges både i arbetet med både översiktsplaner som detaljplaner av stor vikt för att kunna utöva inflytande och skaffa saklig information. Lämnade synpunkter skall bidra till att ge kommunen ett brett och initierat beslutsunderlag (Boverket, webbkälla 36). I de aktuella stadspolitiska projekten har hittills Ångfärjetomten och detaljplanen för multiarenans placering vid Olympia varit sådana möjligheter till att lämna synpunkter. Vilka resultat medborgardialogerna leder till är däremot mer osäkert. I det beslutsunderlag som ställdes till kommunfullmäktige inför inriktningsbeslutet i juni 2008, framgår att ambitionen är att inkomna förslag *”utgör en variationsrik utgångspunkt för det fortsatta arbetet”* (Helsingborgs Stad, webbkälla 37).

I fallet kvarteret Ångfärjan kan den kraftiga opinionen för ångfärjestationens bevarande ha bidragit till den politiska omvändningen som skett hos (m) och (s) som i motsats till mandatperioden 2002-2006, som nu ställer upp bakom principen att stationshuset skall finnas kvar i kvarteret.

När det gäller multiarenan har medborgarnas engagemang hittills resulterat i ett antal överklaganden som till viss del fortfarande inte är avgjorda, alltmedan planprocessen fortskrider.

För H+ området finns möjligheter att nu delta i samrådsprocessen om den fördjupade översiktsplanen, medan redan andra delprojekt inom H+ väckt stark opinion, som exempelvis en nydragning av Hamnleden, en fråga som skapat debatt både bland partier och missnöjda medborgare. Efter en avslutad förstudie skall nu fyra alternativa dragningar utredas närmare. (Helsingborgs Dagblad, webbkälla 38).

Den möjlighet som ges för medborgare att lämna synpunkter i samband med planprocesser är en möjlighet både till insyn och till möjlig påverkan; men denna del av processen kommer i ett sent skede. Att utöva påverkan redan när idéer om nya stadspolitiska projekt kommer upp och sätts i rullning, förutsätter att det finns möjlighet till insyn redan i ett tidigt skede. Här spelar massmediebevakning en roll, men den huvudsakliga möjligheten skulle kunna vara genom dialog mellan väljare och de valda politiska representanterna, förutsatt att politikerna själva har

insyn i processerna redan på idéstadiet. Den demokratiska möjligheten av utkräva politiskt ansvar från de valda politikerna genom kommunalvalen är central, men svår att upprätthålla, om inte båda sidor besitter information i ett tidigt skede av processen, eller om politiska beslut aldrig fattas.

Information om de olika projekten har lämnats ut i form av broschyrer och information på stadens hemsida, tidningsannonser inför samrådsmöten med mera. För det stora H+ projektet har man också färdigställt en särskild utställningslokal, och sänder en ambulerande utställning runt i kommunen till bland annat bibliotek. Aktuell information om planprocess och visioner är med andra ord relativt lättillgängliga för allmänheten. För den som önskar information om de politiska beslutsprocesserna kring projekten är det däremot desto svårare. Få formella beslut har fattats kring projekten, och för att finna dessa eller underlag för diskussioner i de valda församlingarna exempelvis genom Helsingborgs Stads nätarkiv bör man vara insatt både i sökvägar, och ha diarienummer till hands.

5 Beslutsprocesser i stadspolitiska projekt

5.1 Vem fattar besluten?

Sett utifrån de offentliga handlingar i form av protokoll och rapporter som passerat kommunstyrelsen och kommunfullmäktige, har få beslut fattats med anknytning till de stadspolitiska projekten. Inte heller ansvarig nämnd för planärenden, Stadsbyggnadsnämnden, har fattat många formella beslut i ärendena.

Ett tillvägagångssätt för den formella beslutsprocessen har varit, i fallet kongresscentrum, att tillsätta en *politisk arbetsgrupp under kommunstyrelsen*, bestående av kommunalråd och presidium i stadsbyggnadsnämnden. Dessa har sedan via kommunstyrelsen lagt fram ett förslag till inriktningsbeslut, där kommunfullmäktige vid antagandet också uppdrog till stadsbyggnadsnämnd och kommunstyrelse att vidta åtgärder för det fortsatta arbetet. Arbetsgruppens direktiv eller protokoll finns inte offentliga för allmänheten. Arbetsgruppen har genomfört en lokaliseringsstudie för kongresscentrum, i vilken man utvärderat två alternativa platser, Ångfärjetomten och Oceanpiren, och förordat Ångfärjetomten. Under 2009 har frågan behandlats av kommunstyrelsen endast i samband med att man utsett en jury för markanvisningstävlingen. Då exploateringen förutsätts ske med externa medel behandlades ej frågan i samband med budgethanteringen. På samma sätt fanns en politisk projektgrupp, i huvudsak med ledamöter från kommunstyrelsen, som förberedde beslutet om multiarena under mandatperioden 2002-2006. Därefter, när den nya majoriteten föreslog ny placering, har dock ingen sådan grupp verkat. Frågan om multiarens placering är också den stadspolitiska fråga där det för närvarande finns en tydlig konflikt mellan partierna. Även när det gäller H+ projektet finns en liknande teknisk lösning, där H+ delegationen fått stort utrymme att utforma projektets fortskridande, utan tydliga direktiv från kommunfullmäktige, men med kommunfullmäktiges efterhandsgodkännande av statusrapporter rörande den del som avser järnvägstunnlar.

Beslutsfattandet kring de stadspolitiska projekten i Helsingborg är interaktiva processer som mera kan härledas till urban regim-teori, än till governance i betydelsen nätverksstyre. Den politiska ledningen i kommunen har en tydlig roll, men en stor del av besluten fattas utanför den formella ordningen. Många andra aktörer påverkar också processerna: konsulter, utvärderare, tjänstemän, finansärer med flera. Tekniken att tillsätta arbetsgrupper utanför den formella beslutsstrukturen, som ges ett oftast otydligt uppdrag, är ett tydligt sätt att hantera det urban regim-teoretiker talar om när det gäller att praktiskt kunna genomdriva frågor på ett effektivt sätt. Framtidskommittén, men också de politiska arbetsgrupperna kring projekten är tecken på detta, då ingen insyn finns i arbetsgruppernas egentliga arbetsätt eller beslutsfattande.

Drivkrafterna bakom tillkomsten av projekten kan inte ses som ett resultat i första hand av partipolitiska visioner, som förelagts medborgarna i val, utan tycks vara klart *stigberoende*, där tillkomsten av ett projekt mer eller mindre automatiskt leder till ett annat. På så sätt finns en klar tråd från Bangårdsprojektet på 1980-talet, via H99, Norra Hamnen, Dunkers Kulturhus, Kongresscenter/Ångfärjan till Södra Hamnen och H+ projektet. De omfattande ekonomiska satsningar som projekten innebär, tycks inte ge anledning till fördjupad politisk diskussion, snarare tvärtom. Satsningen på H+ projektet som innebär att framtida eventuella överskott i de kommunala bolagen och ett stort ekonomiskt ansvarstagande för kommunen under flera decennier framåt, har inte förorsakat politisk debatt i kommunfullmäktige när H+delegationens statusrapporter lagts fram. Så har inte heller den externa utvärdering som bland annat kritiserat projektet Multiarenan ur ekonomiskt hänseende, föranlett att ärendet ens lyfts tillbaka till den beslutande församlingen.

5.2 Medborgarna

Förankringen bland medborgare, och medborgarnas möjlighet till insyn och påverkan kommer oftast i ett sent skede, i samband med samråd och utställning i detaljplanarbetet. Medborgarnas möjlighet till att utkräva ansvar av de politiskt valda representanterna minskas dels genom att många beslut fattas på informell väg, och att möjligheten till politisk debatt och partiprofilering minskar genom tidiga överenskommelser över blockgränserna. Bristen på insyn i de tillsatta arbetsgruppernas och Framtidskommitténs arbete, och svårigheten att finna information i ett tidigt skede av processen, är andra orsaker till att medborgarinflytandet får ses som begränsat, trots de nya möjligheter till insyn och påverkan i planprocessen som lagen ger.

5.3 Avslutning

De begränsade ramarna för denna uppsats har uteslutit flera frågor som kan vara av vikt för framtiden att undersöka närmare. Exempelvis hur de lokala koalitioner ser ut: vilka personer som deltar och deras bas inom och utom den kommunala organisationen. Att teckna en konkret nätverkskarta vore intressant.

En annan fråga av generellt intresse är vilken påverkan och effekt de stora projekten har för andra viktiga uppgifter i verksamheten, som exempelvis vård, skola och omsorg. Medför de stadspolitiska projekten den nedsippringsseffekt det talas om, och bidrar till att öka den gemensamma välfärden, eller tränger megaprojekten undan allt annat? Den omfattande ekonomiska satsning som de stadspolitiska projekten i Helsingborg innebär, även i form av offentliga medel, är skäl nog granska dessa frågor vidare.

6 Litteratur och referenser

Litteratur, tidskrifter, rapporter

- Baldersheim, H; Wollman H, 2006. *The comparative study of Local Government and Politics*. Opladen: Barbara Budrich Publishers.
- Baldersheim, H. & Rose L, 2005. *Det kommunale laboratorium*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Bodin, Mats och Martinsson, Maria, A2007. *Utvärdering av fem år med Dunkers Kulturhus, det blev vad det är*. Helsingborgs Stad, dnr 00358/2006.pdf
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=5249FB22265EDCC0981E6728C456744C90AACB6F2468AF16A32E4110367BB6FCECF7DD74ED8CCE47B942BBE9365C6B0D257323A7623844E>. 06.01.2010.
- Boverket, 2009. *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser*. 2002 års revidering. Karlskrona: Boverkets Publikationsservice.
- Dannestam, Tove, 2009. *Stadspolitik i Malmö*, Lund: Lunds Universitet.
- Hague, Rod & Harrop, Martin, 2007, *Comparative Government and Politics- an introduction*, New York: Palgrave Macmillan.
- Hedlund, Gun och Montin, Stig, 2009. *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus förlag.
- Helsingborgs Stad, 2009, ”5 punkter för framtiden”, *Oss Emellan*, nr 3, s 29.
- Kommunallagen, SFS 1991:900 med ändringar till och med SFS 2006:369.
- Lindquist, Ulf, 2005. *Kommunala befogenheter. En redogörelse för kommunernas och landstingens allmänna befogenheter enligt rättspraxis*. Sjätte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Lönnerhom, Sigrid, 2008, *Att bygga för att synas – city branding i stadsplaneringen*, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap ,SLU Alnarp. Pdf. <http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00002874/> 06.01.2010.
- Montin, Stig, 2004. *Moderna kommuner*. Malmö: Liber AB.
- Remvig, Hans/Resurs AB, 2006, *Helsingborgs kongress & event*, Helsingborgs Stad, Dnr 00156/2008, pdf.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=F7F5AB85876257ADAE92501EE9FEF49AE4F17A21D18765725BAA3CA796881C643E615FDA83FF863E91DECE0D76C4EDB01BC042BDA85872A5> 06.01.2010.
- Stadsbyggnadsförvaltningen, 2009, ”Att landa H+”, *Helsingborgs Stadsrum*, nr 2, s 6-9
- Söderdelegationen, 2006. *Järnvägstunnilar i Helsingborg. Idéstudie april 2006*. Helsingborgs Stad.
- Thufvesson, Ola, 2006. *Fjärde staden – placemarketing Helsingborg*. Helsingborgs stad, skriftserien 1/06, Helsingborg.

Webbkällor

1. Helsingborgs stad, H+
<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?epslanguage=SV&id=78535>. Besökt 03.01.2010.

2. Helsingborgs stad,
<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?epslanguage=SV&id=73119>. Besökt 03.01.2010.
3. Helsingborgs stad, Stadsbyggnadsnämndens reglemente, Dnr 00824/2006
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=F9E22157CBF3197513D8963E6678DD9009CD30CD28CB43307E9EE6E8B9DC6441603AA66D99567AD1689B630D408B2E18F4649F1D77D0F055> Besökt 05.01.2010
4. Helsingborgs Stad, Kommunstyrelsens reglemente, Dnr 00683/2006
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=00C259FD57A919F7B6A4FB14DE63DAF3ED16070B0D78D8776DCC371BF3473FF6BB216432AE0F74AC00E793200824CA8BC092200CD2E371D3>
Besökt 05.01.2010.
5. Regeringen, Milleniekommittén
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/28/98/e696ddfc.pdf> Besökt 05.01.2010.
6. Helsingborgs Dagblad 02062006,
http://hd.se/helsingborg/2006/06/02/inglasningar_norra_hammen_behoever/ Besökt 05.01.2010
7. FAQ Dunkerintressena och Helsingborg,
<http://www.trelleborg.com/sv/Investera/Trelleborgaktien/FAQ---Dunkerintressena-och-Trelleborg/>. Besökt 05.01.2010.
8. Helsingborgs Dagblad, 04.11.2008
<http://hd.se/helsingborg/2008/11/04/55-personer-faar-soeka-om-sina-paa/> Besökt 05.01.2010.
9. Helsingborgs Dagblad 08.12.2004
http://hd.se/helsingborg/2004/12/08/norra_hammen_kan_faa/ . Besökt 05.01.2010
10. Helsingborgs Dagblad, 08.11.2005
http://hd.se/helsingborg/2005/11/08/faerjestationen_faar_leva_vidare/. Besökt 05.01.2010.
11. Helsingborg Stad, Förslag till inriktningsbeslut och direktiv, Kommunstyrelsen 28.05.2008
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?id=9F00996A74D7F8603A239F726619A4E55D5DF3EAD3BA58B5B4C708456E03A3FFDC50A79AD700FC7755E05EA2096E403168B6A621F20E47F8>. Besökt 05.01.2010
12. Helsingborgs stad, Projekt Arena, Dnr 00042/2006
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=C43AE46E6C5A10081D37C6092D2B6855AEE9F03C95E010166F6AB40096696696099EE655573D15B2791AD194B50D9EACAD949DEE71782996> Besökt 05.01.2010.
13. Helsingborgs stad, Slutrapport från förstudie Sundsarenan, 14.02.2007, , Dnr 00042/2006.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=0C84D76BB63014574340446C2472DBEAEBF54F97DCFE070A387402C94C7DFF26BFD870621A39327C67E2AF7532DC2946C13C602B04834DEF> Besökt 05.01.2010.
14. Länsrätten i Skånes dom 26.8.2008, mål 55-08
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=715E8183E861576CF8CB1851FEB399C3D62BCA26A1FF8F1948617C0F433367B7034B8836887CCEFC2A67A8D4A5185C3D16AE59FFFE04DE84>
Besökt 05.01.2010
15. Kammarrätten i Göteborg, protokoll 17.10.2008, Helsingborgs stad Dnr 0082/2007.
<http://www.helsingborg.se/upload/Bygga%20och%20bo/Multiarenan/kammarratten>.
Besökt 05.01.2010.

16. Helsingborgs Stad/Navet AB, april 2009, Etableringsanalys av multirenan i Helsingborg, Dnr 00005/2009.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=840D32D518A349097427563FA9D6D0D1C50E2E0AEB2C298620A1AA1BC511805BD697FE4D76A67BD2FB4B3FC5EF24E2D00859331D023A6F4F>. Besökt 05.01.2010
17. Helsingborgs Dagblad, 19.11.2009,
<http://hd.se/helsingborg/2009/11/19/nya-oeverklagande-om-arenabygget/>. Besökt 05.01.2010.
18. Helsingborgs Stad, Förslagsskrivelse till kommunstyrelsen 27 maj 2009 angående budget för 2010 samt plan för 2011-2016 jämte sammanhängande frågor, s 40f;
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?id=A622502E37343A21F7C49B4BD523A8C6E38EE42FED242A15482DEBB898F41F6B2DE66A4AC9976A78C3CF680BBE5A19391C2EA051146FB032> Besökt 05.01.2010.
19. Helsingborgs Dagblad, 19.11.2009;
<http://hd.se/helsingborg/2009/11/19/nya-oeverklagande-om-arenabygget/> Besökt 05.01.2010
20. Helsingborgs Stad, H+ projektet,
<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?id=63052&epslanguage=SV>. Besökt 05.01.2010.
21. Helsingborgs Stad, Kommunstyrelsen protokoll 09.11.2005, s 10f
<http://193.180.106.18/diabas/download.asp?id=0ADC10A2FBE5D86A8BAA5670909F790DDA851ED5B9D5D8FBB882C0FDAFB7584C39BFB977AC5F6D73C51FC3372481303BA89495F1F26BD4B1>. Besökt 05.01.2010.
22. Helsingborgs Stad, Statusrapport 2009 för infrastrukturuppdrag, Kommunfullmäktige, 16 december 2009, dnr 00754/2009.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=71A828566C6CA5F606A07031C888A4084767D0528322862F8BB32B1358C28E38C965363E92D6CB912672EF497BF24BEDCA09AF3A1576D048> Besökt 05.01.2010.
23. Helsingborgs Stad, Statusrapport 2008 för uppdrag inom Söderdelegationen. Dnr 00793/2008.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=0F11150CE05F80DE44C99C15613296CD8C175DED4092D5A5F30CC1FED8BC645936C68538297B8230D8F79C0CB44BDCB1D41F2421DF1D4839>. Besökt 05.01.2010.
24. Helsingborgs Stad, Inbjudan till samråd om program för fördjupning av översiktsplanen för H+
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=D004D4BDFC8C6513DA120661A4BBB59F63FD640444B89F0AC065E2C52EADD29DC389926354DDA6DCF6D9E4F2D272BD29223857F8550DEA6A>. Besökt 05.01.2010.
25. Kommunstyrelsens ordförandes delegeringsprotokoll, 17 december 2009,
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=E24967EF789D8400B8C5798ABFFA47A41CDA156CF86B68FCF7C49AE0BD05302C1A635E97D16C1A2D935B04EC862EC0F192E09D55B173BC52>. Besökt 05.01.2010.
26. Helsingborgs Stad, Underlag för beslut i Kommunfullmäktige april 2006. Dnr 00200/2006, bilaga 2.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=0D8D45437E7516BBAD1632ABD147C18DFD429EC0B72B27439A4557D8376DC71887B13D92C02DAF4C53D116C189C73D443257F5536748DC50> Besökt 05.01.2010.
27. Helsingborgs Stad, kommunfullmäktiges protokoll 16.12.2009, 09.12.2008, , 21.11.2007
Helsingborgs stads nätarkiv, <http://193.180.106.18/diabas/asp/start.asp>. Besökt 05.01.2010.

28. Helsingborgs Stad, Kommunfullmäktiges protokoll 2006-04-26.
<http://193.180.106.18/diabas/download.asp?id=FF3D32B6FD2FD7943D7DDCFEDA2D015A7782EBCBA5EB55990850946EA87BBC946871AAB0CD740CE777CF7627B92E2DBBFF79AF6A897C0770> Besökt 05.01.2010.
29. Rapport till Kommunstyrelsens sammanträde 14 oktober 2009 angående Helsingborgs Arena, dnr 00682/2007
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=88417A086D2E4C2C7B9912841C1DA298C42371BBD068D1DC3B67B87C50C7F99DA9574B6D45045343814704129C01A17385D178487DD04465> Besökt 05.01.2010.
30. Helsingborgs Stad, kommunstyrelsens protokoll 14.10.2009
<http://193.180.106.18/diabas/download.asp?id=185F531F8566BA8254A72BFE7EA29B5A7AD4217EEAFDFA69251D3F350C9DF6A2043FF84BD1BEDBB0DC5336698FB71889A835A47B521F8473> Besökt 05.01.2010.
31. Helsingborgs stads hemsida,
<http://www.helsingborg.se/templates/SubMain.aspx?id=76010&epslanguage=SV> Besökt 05.01.2010.
32. Helsingborgs Dagblad, 28.09.2009
<http://hd.se/helsingborg/2009/09/28/tvaerstopp-foer-politikernas/> Besökt 05.01.2009.
33. Helsingborgs Stad, Program för fördjupning av översiktsplan, FÖP H+;
<http://www.helsingborg.se/upload/Bygga%20och%20bo/Oversiktsplaner/Program%20Föp%20lågupp löst.pdf> Besökt 05.01.2010.
34. Helsingborgs Dagblad, 29.09.2009
<http://hd.se/ledare/2009/09/29/innehaallet-foerst-n-sen-formen/> Besökt 05.01.2010.
35. Helsingborgs Stad, kommunstyrelsens protokoll 12.08.2009
<http://193.180.106.18/diabas/download.asp?id=562A74458105DEC4C59CF0A46D2BBB9D459226A0B0E87128C043F36C9A3285FCA0E3694AE967B165875B10810A807D1FB42667038EA128D6> Besökt 05.01.2010.
36. Boverket informerar om planprocesser.
<http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Detaljplanering/> Besökt 05.01.2010.
37. Helsingborgs stad, förslagsframställan från kommunstyrelsen 28.05.2008. Dnr 00156/2008.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?id=C9D9045FCEC46979F07114498F236C22E78F083AC69D2C9BDA350751BF011C270CE9CEB95EF40EEDD29FCC574EE8D61002E4869DC1FCD92B> Besökt 05.01.2010.
38. Helsingborgs Dagblad, 01.10.2009,
<http://hd.se/helsingborg/2009/10/01/loesning-foer-hamnleden-naesta-aar/> Besökt 05.01.2010.
39. Femklöverns hemsida och målprogram,
<http://www.femklovern.se/?isid=219> Besökt 05.01.2010.
40. Helsingborgs Stad, Budget med styrkort för 2010. Dnr 00056/2009.
<http://193.180.106.18/diabas/asp/download.asp?DSN=0&id=EE897D9C376B68FDCA79110EF1A790662CDDDD8E3583C3D5BC3AECE62D529BA79DC283038863A22C40D5C0CABF19C7A1579F21E541C36235> Besökt 05.01.2010.